

Referat wygłoszony w dniu 27 stycznia 2025 r. na posiedzeniu Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie

prof. dr hab. Anna Krasnowolska

Uniwersytet Jagielloński, emerytka

e-mail: anna.krasnowolska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8777-6503>

Intertekstualne nawyki i powracające tematy współczesnej literatury perskiej

Dzięki stałemu repertuariowi środków formalnych i miejsc wspólnych, perska literatura klasyczna stanowi system silnie skonwencjonalizowany, homogeniczny i wewnętrznie spójny. Rewolucja literacka, inspirowana zmianami społecznymi i wpływami Zachodu na przeł. XIX/XX w. zaowocowała pojawieniem się w literaturze perskiej nowych form i treści. Rygorystyczny kanon poetycki uległ rozluźnieniu, ważne miejsce zyskały formy prozatorskie; pojawiły się nowe tematy, a także koncepcja bardziej zindywidualizowanego autorstwa. Nie znaczy to, że literatura perska porzuciła swoje dawne, głęboko zakorzenione nawyki. Powtarzalność obiegowych toposów na różnych poziomach organizacji tekstu stała się mniej dosłowna, ale nie zanikła; funkcjonuje nadal, nie tylko w poezji, ale i w prozie. Wspólne tematy, obrazy, wędrujące sceny, motywy i rozwiązania formalne, bardziej lub mniej jawnie nawiązujące do dzieł poprzedników, budują gęstą sieć powiązań intertekstualnych.

Kilka przykładów tego zjawiska prześledziłam w moich wcześniejszych pracach, tu próbuję podsumować ich wyniki. Aby unaocznić charakter związków, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi dziełami współczesnej i klasycznej literatury perskiej, posługuję się metaforą grzywni – sieci podziemnych włókien, z których zgęszczeń na powierzchni ziemi pojawiają się grzyby. W przypadku literatury jest to wspólne podłoże kulturowe, suma dzieł i elementów literackich funkcjonujących w zbiorowej świadomości danej społeczności

piszącej, z których wyrastają nowe teksty. Zjawisko jest oczywiście uniwersalne, ale w przypadku literatury perskiej szczególnie intensywne i rzucające się w oczy.

Najbardziej produktywnym źródłem perskich inspiracji literackich do dziś wydaje się być literatura klasyczna (zwłaszcza epos, poezja mistyczna i liryczna), a także szyicka hagiografia i rytuał; na poziomie współczesnym takim repozytorium tematów, obrazów i idei jawi się twórczość Sādeqā Hedājata, a szczególnie (choć niewyłącznie) jego powieść *Buf-e kur* („Ślepa sowa”; 1934). Rozrysowane przykładowo schematy perskiej „grzybni” literackiej pokazują, w jaki sposób autorzy współcześni czerpią z tych zasobów, jak je twórczo przekształcają, reinterpreterują i w jakie interakcje wchodzi z sobą nawzajem, tym samym zagęszczając i komplikując sieć intertekstualnych relacji.

Literatura

- Āl-e Ahmad J. (1977), *Qarbzadegi*, wyd. 2, Tehrān: Entešārāt-e Revāq.
- Čubak S. (1976), „Čerāq-e āxer” w: *id.*, *Čerāq-e āxer*, wyd. 2, Tehrān: Jāvidān, s. 9-74.
- Dabashi H. (2022), *The Last Muslim Intellectual*, wyd. 1. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dānešvar R. (1994), *Xosrow-e xubān*, wyd. 2, Paris: Editions Khavaran.
- Dānešvar S., (1977), *Suvašun*, wyd. 8, Tehrān: Entešārāt-e Xārazmi.
- Dānešvar S. 1998), *Jazire-ye sargardāni*, wyd. 2, Tehrān: Entešārāt-e Xārazmi.
- Golširi H. (1979), *Ma’sum-e panjom ya hadis-e morde bar dār kardan-e ān savār ke xāhad āmad*, wyd. 1, Tehrān: Ketāb-e āzād.
- Golširi H. (1999), “Ta’sir-e adabiyāt-e kohan bar adabiyāt-e mo’aser”, w: H. Golširi, *Bāq dar bāq* t. 1, Tehrān: Entešārāt-e Nilufar, s. 445-463.
- Hedajat S. (1979), *Ślepa sowa*, przeł. B. Majewska, wyd. 1, Warszawa: PIW.
- Krasnowolska A. (1999), “Mytho-epic patterns In Modern Persian Literature”, w: Ch. Melville (red.) *Proceedings of the Third European Conference of Iranian Studies*, Part 2, Wiesbaden: Harrasowitz, s. 91-110.
- Krasnowolska A. (2016), “Literature as Dialogue: on the Example of Three Short Stories (by Hedāyat, Āl-e Ahmad and Dānešvar)”, *Studia Litteraria Universitatis Iagiellonicae Cracoviensis* 11, z. 1, s. 9-14.
- Krasnowolska A. (2022), „Sādeq Hedājat (1903-1951), nacjonalizm i początki irańskich badań nad folklorem”, w: S. Surdykowska-Konieczny i in. (red.) *O Ty, z jakiegokolwiek przychodzisz krainy, przeczytaj opowiedzianą pieśń...Księga jubileuszowa Profesor Jolanty Sierakowskiej-Dyndo*, Warszawa: Wydawnictwo UW, s. 198-208.